

PRAVILA LOŠKIH KLARIS

Damjan Hančič, *Acta ecclesiasticae 23, Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki*, Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti v Ljubljani, uredil Metod Benedik, Ljubljana 2001.

Pravila in konstitucije ženskega samostana reda sv. Klare v Škofji Loki.

Damjan Hančič je priskrbel prevode pravil. Ker so za Ločane nekatera poglavja zanimiva, sem na tem mestu povzel zgoščene najzanimivejše vsebine iz pravil in konstitucij in iz klariškega vodila papeža Urbana IV. Čeprav gre za pravila zapisana v 18. stoletju, odražajo tradicionalno srednjeveško samostansko ureditev.

Loški samostan je nastal približno sto let (1358) po smrti sv. Klare (umrla 1253), kar je sorazmerno zgodaj. Po ustanovitvi so določili, da je samostan moral plačati župniji v Stari Loki nekaj denarja. Samostan je dal župnišču tudi manjše posestvo, ki je bilo blizu župnišča v Stari Loki.¹ Vsa mašna opravila v nunski cerkvi, ki so bila dostopna laikom (ob odprtih vratih), so morala biti po končanih opravilih na Fari in v kapeli sv. Jakoba v mestu.² Da so dokončno uredili razmerja med župnijo in samostanom, je trajalo kar nekaj let: 1352-1358. Klarise so bile v Loki do leta 1782. Po tem letu so jih nasledile uršulinke. Jožef II. je klarišam očital, da so se premalo ukvarjale z vzgojo in izobrazbo ženske mladine. To poslanstvo pa so v večji meri opravljale uršulinke.

Kamniti relief "Križanega" iz leta 1550 na pročelju nunskega samostana v Blaževi ulici v Škofji Loki (levo Marija v klariški obleki)

Kandidatka za klariso je morala biti stara najmanj 16 let. Morala je biti že pri birni. Noviciat, priprava za sprejem, je moral trajati leto dni. Preoblekla se je lahko šele čez štiri mesece ali še pozneje. Po preobleki so jo vpisali v posebno matično knjigo, ki se v Loki žal ni ohranila. Ohranjena pa je kronika loškega samostana od leta 1633 dalje, kjer so zapisali tudi umrle sestre. Uršulinke so jo po letu 1782 nadaljevale. Samostanska obleka je bila predpisana po posameznih kosih. Morala je biti iz skromnega blaga. Pozimi je bila dovoljena dodatna uporaba krzna. V kroniki loških klaris, ki jo hranijo v uršulinskem samostanu pri Sv. Duhu, je ohranjena risba uniformirane klarise iz leta 1662. Še starejša pa je upodobitev klarise na kamnitem reliefu Križanja na samostanski fasadi iz leta 1550.³ Letnica je skrita na zasenčeni prekladi nad reliefom. Ob Kristusu na križu sta kot običajno sv. Janez Evangelist in Marija, ki je oblečena v klariška oblačila, plašč in pajčolan. Ob Mariji je črka M, ob Janezu pa D. Ti črki lahko razložimo z M - Mater (Marija) in D - Discipulos, učenec (Janez).⁴

Pred sprejemom je kandidatka morala živeti stanovitno in pobožno. O primernosti kandidatke je odločala opatinja in en glas nad polovico konventa, skupnosti sester. Dekle je moralo biti zdravo, brez telesnih hib in dednih bolezni, katoliške vere, že birmana, dovolj poučena o krščanskem nauku. Znati je morala pomembnejše dele in glavne resnice katoliške vere. Izključena so bila dekleta nelepega vedenja, očitne grešnice in dekleta, ki so jim očitali nečedne reči v zvezi s čistostjo. Kljub vsem pozitivnim kriterijem so s kandidatko ravnali previdno. Poleg teh kvalitiet se je morala kandidatka za preobleko odločiti sama, brez bojazni, prisile, velike goljufije ali na prigovarjanje prijateljev ali staršev. Če bi doma starši brez nje ne mogli živeti, je tudi niso sprejeli. Kandidatki so predstojnice svetovale, naj nekaj dni pred preobleko preživi doma, pri sorodnikih ali v kaki drugi poštenu hiši, da bo korak še enkrat premislila. Kandidatka je morala znati brati latinsko, zaradi molitve latinskega brevirja. V samostan so sprejeli največ dve rodni sestri. Če pa bi imel samostan posebne koristi, je bilo mogoče sprejeti tudi tretjo rodno sestro. Tretja sestra je bila diskriminirana tako, da ni smela aktivno voliti, dokler prva rodna sestra ni umrla, odšla iz samostana ali ji je bila odvzeta volilna pravica. Če je kandidatka zamolčala dedno bolezen, so jo lahko odslovili, vrnili doto, zmanjšano za vse dotakratne stroške.⁵ Dekle, ki so jo že enkrat odpustili ali je sama izstopila, so lahko ponovno sprejeli. Pred preobleko je morala kandidatka opraviti življenjsko spoved, prejeti obhajilo in spremeniti ime. Posebno zanimiv je bil obred sprejemanja in preobleke, ki so ga lahko prijatelji stoje opazovali iz zakristije. Vdov v Loki pozneje niso sprejemali. Samostan je moral počakati z redovnimi zaobljubami toliko časa, da so uredili premoženje in določili doto. Klepetave kandidatke so odklanjali.

Sestre so vstajale ob četrtni uri. Spanje je bilo zapovedano ob devetih zvečer. Dan so preživele predvsem v molitvi, pa tudi ob delu. Izdelovale so "praške Jezuščke", mašne plašče, pekle hostije in nunski lect.⁶ Ob posebnih priložnostih so bila opravila v cerkvi s koralnim petjem, spremljana tudi z orglami. Z orglami so smele prepevati tudi, ko je prišlo v samostan veliko ljudi. Santonino piše, da so zadnjega avgusta 1486 poslušali dve maši v Loki, prvo v cerkvi sv. Jakoba, drugo in sicer peto, pa v cerkvi tamkajšnjih redovnic svete Klare, ki izvrstno pojo.⁷ V inventarju ob ukinitvi samostana 1782 se omenja stara spalnica z omaro, v kateri so stari glasbeni instrumenti.⁸

Tista, ki se je pregrešila in prekršila zapoved molka, je morala imeti v ustih, prekršku primerno dolgo, košček deščice. Ob praznikih je bilo sestram dovoljene več svobode, celo pri govorjenju. Predvsem je bilo prepovedano nepotrebno prazno govorjenje ob določenih urah in na določenih mestih. Govorile so z zmanjšano glasovno močjo. Povišan glas, tekanje in robata hoja so bili že prekrški. Glede hrupa so bila pravila še posebej zahtevna. Molitve (ne petje), so morale opravljati pobožno, pošteno in glasovno usklajeno, brez previsokih ali prenizkih tonov, s primernimi premori med vrsticami.⁹ Omenja se, da so morali biti prostori dobro razsvetljeni ob prihodu sester v cerkveni kor. Nepokorščino so različno kaznovali. Kazen je bila tudi pri hrani. Takšna sestra se je morala postiti kruha in vina. Razvidno je, da je bilo vino sestavni del obeda. Tudi mesar se omenja. Za vodo pa so morale posebej prositi. Za kosilo so pripravili štiri jedi, za večerjo pa tri.¹⁰ Ob praznikih so postregli še z enim ali celo dvema obrokom. Ob četrtek so se sestre smele pogovarjati in se razvedriti. Ob petkih so preverjale svoje obnašanje. Zdržek mesa so imele ob sredah in seveda ob petkih, ko so se tudi postile. Postni obrok je znašal četrtno normalnega obroka zdrave sestre.¹¹ Postna jed je bila hladna. Drugi post, razen klariškega, se je ravnal po vsakoletni postni postavi v domači deželi. Dovoljenje za spremembe glede posta in jedi sta na predlog opatinje dajala spovednik ali zdravnik. Po lastni presoji so se z dovoljenjem opatinje sestre smele še dodatno postiti in se bičati. Na postne dni so smele jesti sirove, jajčne jedi in maslo ter uporabljati mast in kuhati jedi, ki so bile v navadi v deželi. Sladkarije so smele jesti sestre na zdravljenju in tiste ki so jim puščali kri. Hrano so si stregle od najstarejše do najmlajše. Izjemi sta bili kuharica in vratarica. Pred obedom so molile, med obedom pa brale nabožno in duhovno literaturo. Zanimivo bi bilo vedeti za razliko med obema.¹²

Ustavimo se še pri nekaterih posebno zanimivih členih. Že za novinko so zahtevali znanje branja latinščine. To kaže na dobro izobrazbo plemiških in bogatejših meščanskih deklet, ki so ta jezik znale že pred šestnajstim letom. Po drugi strani pa se smemo vprašati kateri jezik je bil v rabi v okolju, iz katerega so prišle. Nemščina se izrecno omenja le pri zahvali pri obedu gojenk. Sklepamo lahko, da so kandidatke znale tudi deželni kranjski jezik, po kranjsko. Pokorščina je bila popolna. Meje pokorščine so bila le pravila in vsemogočni Bog. Popolno pokorščino so dosegle z opomini, kaznimi, pokoro in kesanjem. Kaznovane redovnice druge niso smele zasmehovati. Tista, ki bi to počela, bi morala namesto kaznovane sestre prevzeti njeno pokoro, kaznovani pa so jo odpustili. Sestre niso smele imeti svoje lastnine. Imele so le pravico preproste uporabe vseh stvari. Zahtevali so skromnost in čistočo. Sestre so smele poslovati z denarjem vendar ne za lastne potrebe. Prejeti denar je morala opatinja sestri spraviti in skriti. Če so našli po smrti sestre denar, so ga uporabili polovico za potrebe samostana pol pa za maše za pokojnico. Zgornje določilo kaže na dobro situiranost sester in na težnje po privatni lastnini. Kljub strogosti reda je imela posest še pomembno vlogo in so jo morali sankcionirati pri materialnih dobrinah in denarju.

Prvotno je bil mandat opatinje dosmrten. Pozneje so jo volili za tri leta z možnostjo ponovitve mandata. To postavo glede mandata so predrugačili v 18. stoletju, da so se se ubranili vmešavanja države v zapuščinske zadeve in s tem povezanega pla-

čila pristojbin. Na praznik sv. Klare je opatinja vizitirala celice. Ne glede na izključitev osebne lastnine pa je samostan smel imeti razne prihodke od zemljiške posesti in drugo lastnino, nepremično in premično. Opatinja pa je morala skrbeti, da se premoženje samostana ni manjšalo. Ostati je moralo enako ali pa ga je morala celo povečati. Pri premoženjsko pravnih poslih so z nasveti sodelovale tudi druge sestre, ki so si tako pridobile potrebna znanja. Izstavljene listine in pečatenje so kontrolirale tri sestre. Če se je strinjala, je opatinja smela podpisati in pečatiti. Sorodniki sester in drugi tujci so si lahko ogledali samostansko premoženje in ocenili, če je poslovanje v skladu z varčnostjo in brez zapravljivosti. Opatinja je skrbela tudi za zapisovanje premoženjskih listin. Če se ji je zdelo potrebno, je lahko ob soglasju sester gospodarske transakcije zaupala izkušenemu oskrbniku, ki ga je lahko postavljala in odstavljala. Nastavljen je bil pogodbeno. Odgovarjati je moral opatinji, pooblaščenim sestram in vizitatorju. Če je ukrenil kaj, kar samostanu ni koristilo, sklepi in izvedbe niso bili veljavni. Oskrbniška služba ni bila dedna. Samostan je imel posest okrog Kamnika in Škofje Loke. Klavzuro so strogo izvajali. Znotraj samostana so morale sestre živeti brez moške družbe. Iz samostana so smele izjemoma: ob nepredvidljivih ujmah, požaru, sovražnem napadu in podobnem. Takrat so smele zapustiti klavzuro, vendar so se morale po prenehanju višje sile vrniti.¹³ Pravila nikjer ne govore o oskrbi z vodo.¹⁴ Ob odsotnosti iz samostana so morale živeti ločeno od preostalega sveta. V pravilih je navedena meja klavzure. Sestre so zapisale: "Klavzura pa se dandanes razteza na naslednjem območju samostana: na zgornji strani samostana se razteza do vrat čisto nad zakristijo, nato gre mimo sobe za bolne sestre proti kaplaniji. Na spodnji strani samostana pa se klavzura razteza do notranjih glavnih vrat pod samostanom, kjer je tudi uradni samostanski vhod in izhod. Končno pa je v klavzuri tudi celoten samostanski vrt vse do notranjih vrat pri leseni lopi." Pri današnjem gradbenem stanju samostana bi klavzuro težko rekonstruirali. Samostan je bil pred 17. stoletjem dosti manjši. V poenostavljenem smislu bi rekli, da je potekala na severu po mestnem obzidju proti Vincarjem in za kaščo, na JZ proti grajskemu hribu. Na vzhodu je mejila do konca cerkve in na JV do konca zakristije proti stavbi Klobovsova št. 2. Na jugu je bila meja po grajskem hribu. Vmesne stavbe med prezbiterijem in Klobovsovo 2 še ni bilo. Še do 19. stoletja je bil samostan dosti manjši.

Za zaklepanje samostana je skrbela vratarica. Ta je imela pomemben položaj. Fizične posle pa je lahko izvajala pomočnica ali zaupen in pošten svetni človek. V cerkev so redovnice smele ob zato določenem času, ko so bila glavna vhodna vrata zaprta. Ob glavnem vhodu v samostan so bila dvojna vrata v vratarnico. Obiske je lahko spuščal v vratarnico posvetnik. Ponoči je ključ izročil opatinji. Notranje ključje je imela sestra vratarica, ki je bila po pomembnosti kmalu za opatinjo in jo je volil konvent. Za obiske je bil poseben prostor, govorilnica. Tu so imele sestre obiske in pogovore. V govorilnici niso smele jesti. To kaže, da so obiskovalci prinašali tudi hrano. Odhod v govorilnico brez dovoljenja je opatinja kaznovala z odvzemom črne koprene (dela oblačila) in s postom ob kruhu in vodi. Kadar so imeli v hiši krojača, so mu dajali hrano izven klavzurne mreže pri malem okencu na vratih. Ko so bili zunanji tuji ljudje, sestre niso smele na vrt. Kadar so prišli v samostan, z dovoljenjem se-

veda, razni moški (mojstri), so morali biti razgovori jedrnati in čim krajši. Nekateri obrtniki so delali v govorilnici. Krojačem pa so dajali delo na dom skozi linico. Vodio papeža Urbana IV. prišteva sem osebe, ki so morale postoriti dela, ki jih služinčad ni znala, med drugim tudi grobarji. Z dovoljenjem opatinje so smeli v samostan tudi: vozniki lesa, zidarji, sobarji, nosači žita v kaščo, zidarji, krovci in drugi potrebni delavci. Za težja bremena so imele poseben škripec.¹⁵ Ko so delo opravili, so morali moški kar najhitreje oditi. Samostan je smel imeti nekaj deklet za služkinje in posvetnike v pomoč vratarici. Tudi ti so morali dobiti dovoljenje opatinje za odhod iz samostana. Če je katera od sester dovoljevala izhode, so jo kaznovali z vsaj polurnim klečanjem v koru, medtem ko so ostale sestre imele samostansko rekreacijo- razvedrilo. Vso pisno pošto je opatinja cenzurirala. Odpravljane pošte in drugih pošiljk je opravljal zunanji človek (poštar). Sestre, ki so hotele same komunicirati z zunanjim svetom, so kaznovali s pol urnim klečanjem v koru. Če se je katera sestra pregrešila zoper čistost z drugo osebo (Bog obvaruj!), so jo zaprli za tri leta v zato odrejenem prostoru. Iz zopora je smela k maši ob nedeljah in praznikih. Zaradi čistosti so zahtevali, da so imele sestre in gojenke vsaka svojo posteljo. Spovedovale so se enkrat mesečno. K obhajilu so smele le za božič, veliko noč in na praznik sv. Klare in sv. Frančiška. V času zopora je sestra zgubila aktivno volilno pravico, pasivno pa za vse življenje. Na vse petke v tem času se je morala postiti kruha in vina. Manjše prekrške zoper čistost so lahko kaznovali tudi tajno, brez vednosti preostalih sester. Prekrške so delili na težke, srednje težke in majhne. Temu primerne so bile kazni. Če je sestra po opravljenih zaobljubah ušla, so jo šteli za odpadnico in jo podvrgli duhovni kazni. Če se je skesala, se je lahko vrnila v red. Ločili so jo od ostalih sester. Kazni izobčenja jo je rešil spovednik. Redovna oblačila je smela spet nositi, ko je zadostila kaznim. Če je bilo dejanje enkratno, so jo zaprli za mesec dni. Postiti se je morala kruha in vina ob ponedeljkih, sredah in petkih. Za leto dni je zgubila aktivno in pasivno volilno pravico. Če se je prekršek ponovil še enkrat ali dvakrat se je zapor podaljšal na tri mesece, post kruha in vina so ji naložili za vse petke. Obe volilni pravici je zgubila za dve leti. Če je bila odpadnica odsotna nad mesec dni, je morala biti v zoporu tako dolgo, kot je bila izven klavzure. Druge kazni posta in odvzema črne koprane so ostale iste kot v zgornjih primerih. Tako dolgo, kot je bila odsotna, je morala ob obedu priznavati svojo krivdo. V času prestajanja kazni je druge sestre niso smele zasmehovati. Sramota storjenega dejanja je bila dovolj velika kazen. Če je prestopek sestro zelo prizadel in so kazni slabo vplivale na njeno duševno in telesno zdravje, so kazni lahko omilili ali celo odpravili. Pri posebno težkih grehah se je samostan lahko obrnil za nasvet tudi na višjo duhovno oblast. Sestra v zoporu je morala moliti in opravljati ukazana dela. Druge sestre so morale biti do kaznovane sočutne, ljubeče, tolažljive in so jo morale varovati stiske po izreku sv. Frančiška. Vsek bi še bolj grešil, če bi mu Bog ne podelil svoje milosti. Za današnji čas so bile kazni kaj zanimive. Težke prekrške so kaznovali z odvzemom delov karakteristične obleke, prepovedjo prisotnosti pri mašah ali samo pri delih maše, odvzemom volilnih pravic, odvzemom celice, kleče so morale priznavati krivdo pred obroki, obedovati na tleh za vrati, imele so prepoved obiskov, zadnji sedež, prepoved spovedi in obhajila, klečanje pred vrati ob mimohodu sester, za-

por v posebnem prostoru. Kazni za srednjetežke prekrške so bile: prošnje odpuščanja pred kolektivom, odvzem dela oblačila, pitje vode namesto hrane, jesti kleče na tleh, odpovedati se dvema jedema ali posameznemu obroku, molčati tudi ob dovoljenem času, molitve v času, ko se druge pogovarjajo, skrb za zvonjenje, zadnji sedež, deščica v ustih. Kazni za manjše prekrške pa so bile: poljubljanje tal, molitev z razprostrtimi rokami, risanje križa na tla s slino, prositi odpuščanja, poljubljanje nog sosestram, deščica v ustih, nošenje rožnega venca okrog vratu, pometanje kora in celic, prepoved sadja in poobedkov.¹⁶

Sestra zakristanka je skrbela za čistost cerkve in cerkvene opreme, ki jo je ob toplem vremenu prezračevala. Sestre so imele svojega duhovnika in ob njem lahko še kaplana, ki pa ni smel biti mlad. Opravila v samostanu sta si lahko delila. Nista pa imela dosmrtnega mandata in ju je samostan lahko zamenjal. Za spovedovanje so bili zapovedani določeni dnevi. Prepogosto spovedovanje in obhajanje ni bilo dovoljeno. Dva- do trikrat letno so se sestre smele spovedovati tujemu spovedniku, sicer pa pri domačem duhovniku ali kaplanu. Opatinja je kontrolirala tudi duhovnike, da so opravljali opravila redu primerno. Enkrat letno so imele sestre duhovne vaje. Ob boleznih je smel v klavzuro tudi kaplan, če ni bilo v samostanu rednega spovednika.

Pravila govorijo o bolezni, ki napade sestro ali več sestra, kar kaže na epidemije. Takrat naj si sestre pomagajo med seboj. Dovoljeno je bilo poklicati zdravnika in kupiti zdravila. Do bolnice so morale biti posebno skrbne. Opatinja ji je nadomeščala mater. Čutiti je, da se "normalnih in ozdravljivih" bolezni niso bali. Največkrat so bolezen povezovali s smrtjo in so sestro nanjo pravilom primerno pripravili. V vreči je morala oddati svoje premične stvari, in če je bila novinka, testamentarično urediti preostalo nepremično premoženje. Sestre so pokopavali v cerkvi v popolni redovni obleki.¹⁷ Zadnjo opatinjo so pokopali že na pokopališču na Fari.¹⁸ Za vsako sestro so opravili 50 maš, za opatinjo pa 100, četudi ni bila več opatinja. Stanu primerno so molile tudi druge molitve. Umrlo sestro so vpisali v posebno knjigo, ki je ohranjena od 17. stoletja dalje in so jo uršulinke nadaljevale.

Opatinjo so volile iz lastnih vrst. Le v primeru premajhnega števila sester ali neprimerne izbire je smela biti iz kakega drugega samostana. Morala je biti zakonska hči. Vdove so bile izključene. Začetnici loškega klariškega samostana sta bili mati in hči. Oče oziroma mož je odšel v samostan v Bistri.¹⁹ Izključene so bile tudi osebe, ki so pred vstopom v samostan prezirale devištvo. Kandidatka za opatinjo je morala biti stara čez 30 let in imeti vsaj pet let redovnih zaobljub. Mandat opatinje je bil prvotno dosmrten. Po smrti slavne opatinje Marije Petričević, 1738, so mandat omejili na tri leta, kar je bilo primernejše zaradi zapuščinskih postopkov, v katere se je vtikala država in je bilo treba zanje plačati določene pristojbine. V primeru smrtne bolezni so opatske posle prenesli na sestro vikarko. Volitve so opravljali z listki ob prisotnosti spovednika in še enega duhovnika. Ta dva nista imela volilne pravice. Za izvolitev je morala opatinja dobiti en glas nad polovico. Neuspele volitve so ponavljale toliko časa, da so dosegle ustrezen rezultat. Zato so smele spreminjati svoje prvotne odločitve. Poenotiti mišljenje so smele šele v tretjem ali četrtem krogu. Sebe niso smele voliti. Pri volitvah so se morale odločiti za najboljšo kandidatko. Iz dru-

gih postopkov je razvidno, da volitve sicer niso bile tajne, vendar še dokaj demokratične z možnostjo izbire najboljše kandidatke. Agitiranje in favoriziranje manj ustreznih kandidatk je bilo prepovedano in kaznovano. Po izvolitvi opatinje so ji sestre morale izreči pokorščino. Razne obtožbe med seboj in do opatinje ter drugi prekrški naj ostanejo za klavzuro, na vsak način pa naj se ne prenašajo izven samostanskih zidov. Medsebojno fizično obračunavanje so kaznovali z udarcem ali primerno dolgim zaporom. Po volilnem sistemu so poleg opatinje izbirali tudi voditeljico novink, vratarico in vzgojiteljico svetnih gojenk. Enkrat letno v predpostnem času je opatinja na javnem kapitlju sprejemala pritožbe sester funkcionark in potrdila njihovo delo, ali pa jih je zamenjala. Zaradi koristi samostana pa so lahko posamezne sestre funkcionarke z volitvami zamenjali tudi med letom. Zahtevnejše probleme so razreševale na kapitlju sester. Duhovni vizitator, če ni bil notranji duhovnik, se je moral izkazati z ustreznimi dokumenti Svetega sedeža ali pristojnega škofa. Ob taki priložnosti je opatinja ponudila odstop. Vizitatorju so sestre morale povedati vse kazni. Če se mu je zdelo, da so bile premalo kaznovane, jih je lahko ponovno kaznoval. Svoje delo v klavzuri je moral kar najhitreje opraviti in manj pomembne stvari urediti v govorilnici.

Klarise so vzgajale dekleta od sedmega leta starosti, ne glede na to, ali so potem ostale v samostanu ali po končanem šolanju odšle nazaj v svet. Vzgojo so plačevali. Ureditev premoženjskih razmerij je bila posebno pomembna. Prvo učiteljico vzgojiteljico vsake gojenke je izvolil konvent. Poučevali so jih v veri in znanostih. Tudi gojenke so bile podvržene strogi vzgoji in niso smele zapuščati samostana. Živele so ločeno od preostalih sester. V inventarju iz leta 1782 se večkrat omenja soba za internat.²⁰ Vsaka gojenka je imela svojo posteljo. Pri njih je spala za to zadolžena sestra. Vse skupaj je kontrolirala opatinja. Pri jedi so molile v nemškem jeziku. V samostan niso smele nikogar sprejeti dosmrtno, razen v izjemnih primerih. Tu so mišljene sorodnice sester ali pa "stalni" duhovniki. Takšna oseba je morala jesti posebej in je smela iz samostana trikrat letno. Smela pa je na daljšo božjo pot, ali na kako drugo važno opravilo za čas do treh tednov. Tudi tem osebam je bila opatinja najvišja oblast. Trikrat letno so smele na krajšo božjo pot tudi gojenke. Spremljati jih je morala zanesljiva oseba in so se morale pravočasno vrniti. Vse kaže, da so včasih sestre in gojenke skušale navezati zunanje stike, saj je bilo sestram prepovedano postavljati se za "ženitovanijske posrednice" kakšne samostanske gojenke. Večkrat na leto, vsaj vsake tri mesece, so morale sestre pri jedi brati konstitucije loških klaris, da so obnovile poznavanje redovnih pravil. Vodilo, pisano za klariški red po vsem svetu, pa se razlikuje od loškega, zato so tega brali pri jedi le enkrat letno, da jih ne bi motil. Vse glavne postavke iz navodila so bile že v konstitucijah. Na koncu konstitucij povzamejo klariške še najbolj obvezne postave v manj strogih odredbah. Na podlagi vodila so sestre pod kaznijo smrtnega greha zavezane uresničevati štiri glavne redovne zapovedi: čistost, pokorščino, klavzuro in uboštvo. Postijo naj se vse petke v letu, posebej še v adventu in postnem času in vse druge postne dni, ki jih zapovedujejo Cerkev in deželne cerkvene postave. Molitev brevirja so lahko zamenjale z določenim številom očenašev. Več kot navadno so molile ob nevarnosti kuge, draginje, suše in vojne.²¹ Druge zaveze iz vodil in konstitucij pa sester niso vezale pod

smrtnim grehom, razen določb, ki bi jih uvedel zakoniti vizitator. Vse drugo se lahko spreminja glede na navade v različnih časih, deželah in samostanih in pri posameznih ljudeh. Seveda pa je bilo za sestre nabolje, če so se v največji meri držale navodil in dobrih navad in se niso izgovarjale na malenkosti. Dosledno izvajanje postav je največja zasluga za večnost. Vse za večjo čast Boga in Marije.

¹ France Golob, Stavbni razvoj in zgodovina nunskega samostana v Škofji Loki, *LR* 28,1981, str. 152, v nadaljevanju Golob.

² Nekatera dodatna pojasnila sem povzel po Pokornovi Loki, Florjančičeva izdaja 1995, str. 62-65, skrajšano Pokorn, Loka.

³ Golob, o. d. opombe str. 170. Dr. Emilijan Cevc, Rezbar Hans iz Loke in relief Križanja na nunskem samostanu, *LR* 13, 1966, str. 67-71, passim. Prav zanimiva bi bila domneva da bi bil domnevni mojster našega reliefa Hans Rezbar sorodnik Jakoba Rezbarja, ki ga poznamo v Loki v dvajsetih letih 16. stoletja, ko so ga zaposlovala dela za Volbenka Schwarzja in ljubljanskega trgovca Žigo Mospacherja. France Štukl, Donator Wolfgang Schwarz in njegova zapuščina do danes, Arhivi, *Žontarjev zbornik*, Ljubljana 2002.

⁴ Golob, str. 158.

⁵ V srednjem veku so ženske, ki niso bile primerne za zakon, kaj težko oddali, tako plemiči kot meščani. Klariški samostani pa so se ukvarjali največ z vzgojo plemiških deklet.

⁶ Janez Veider, Umetna obrt na Škofjeloškem ozemlju, *Škofja Loka in njen okraj*, Škofja loka 1936, str. 36.

⁷ Paolo Santonino, Popotni dnevnik, str. 40.

⁸ Golob, o. d., str. 161.

⁹ Ivan Platovnjak, Duhovnost uršulink na Slovenskem, *Zbornik Tristo let ljubljanskih uršulink*, Ljubljana 2002, str. 151. Podobno prisiljeno "pevsko" govorjenje so uporabljale uršulinke še v njihovih otroških letih. Moliti so morale v fis- ali g-tonu z mnogimi odmori.

¹⁰ Obroki so bili pogosti, verjetno pa pičili.

¹¹ Zanimiva ugotovitev za današnje shujševalne kure.

¹² Pozneje pri uršulinkah je bila to Tomaža Kempčana Hoja za Kristusom.

¹³ Mogoče je spomladi 2002 odkriti rov služil kot zasilni izhod v času izrednih razmer ali pa za dobavo vode v takšnih razmerah. Rov vodi pod mestnim in samostanskim zidom v smeri Selščice in je bil na notranji strani še v mejah klavzure.

¹⁴ Manjši studenec je verjetno izviral pod sedanjim poslopjem Etnografskega muzeja, saj so ga kanalizirali v kanal, ki se je pokazal šele pri zidu nasproti Bogatajeve hiše. Danes zasuto.

¹⁵ Ta je bil mogoče na koncu sedanje kleti, ki jo uporablja Sotočje za skladišče kulis. Vidi se nekakšna majhna, obokana, klet, dostopna le po vertikalnem jašku med etažama, oziroma prostoru med nadstropji. Prostor je bil dostopen od glavnega vhoda in neopazen od zunaj in od znotraj, kot so zahtevala pravila. Prostor bi veljalo očistiti, pregledati in proučiti, ali je res šlo za te namene ali pa verjetno le za še neodkrito gradbeno fazo.

¹⁶ Za današnje pojme težke kazni v smislu človekovega dostojanstva, vendar pa ni bilo telesnega mučenja.

¹⁷ Ker gre pri klariških pravilih za čas 18. stoletja, imamo opravka že s sedanjo cerkvijo. Franc Pokorn v rokopisni zapuščini v Nadškofijskem arhivu našteva: pet "rakev" pod velikim oltarjem, pod velikimi vrati v lopi, pod korom, pod oltarjem sv. Valentina. Grobnice so zasuli verjetno v drugi polovici 19. stoletja, saj jih Pokorn še omenja. Pred 1660 je moralo biti pokopališče tudi severno od cerkve, odkrito 1898. (Golob, str. 166). Zahodno od korov so pred leti ob gradnji kanalizacije gradbeni delavci odkrili na še nepozidanem delu dvorišča precej zdrobljenih kosti, ki so jih (muslimani) takoj spet zasuli in zabetonirali. Križev ali svetinjic niso našli. (Štukl, okrog 1985).

¹⁸ F. Pokorn, str. 65.

¹⁹ Pokorn, str. 62.

²⁰ Golob, o. d., str. 161.

²¹ Samostan je zadelo več nadlog. Izropal ga je Jan Vitovec, Turki, kmečki upori, potres leta 1511 in zlasti požar leta 1660 ter ukinitvev leta 1782